



# พื้นฐานความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

โดย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ทั้งนี้ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ทำให้สังคมไทยอ่อนแอ ด้วยสาเหตุจากสังคมมิได้สร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ให้กับคนส่วนใหญ่ ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ประกอบกับผู้มีโอกาสทางสังคมมักขาดคุณธรรม จริยธรรม เกิดปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบขึ้นในทุกระดับ ขณะเดียวกันผู้ที่ด้อยโอกาสมักถูกรังแกเอาเปรียบ

ในการพัฒนาประเทศตั้งแต่มีแผนพัฒนาฉบับแรกในปี 2504 ประเทศไทยได้มีการพัฒนาตามรูปแบบของทุนนิยม โดยได้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้ามาสอนวิชาการวางแผนให้ ซึ่งมีการนำเอาปรัชญาการวางแผนแบบตะวันตกเข้ามาด้วย คือ มุ่งสร้างความร่ำรวยทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งประเทศไทยก็ได้มีการพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้นจริง แต่เป็นความเจริญเติบโตที่ต้องแลกกับการต้องสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ของไทยไปเป็นจำนวนมาก ดังข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติชี้ให้เห็นว่า ตั้งแต่ปี 2504 ถึงปี 2547 หรือช่วงระยะเวลา 43 ปี พื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลายรวมแล้วประมาณ 67 ล้านไร่ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม เนื่องจากการใช้ที่ดินไม่ถูกต้องตามศักยภาพ ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลาย ดินขาดอินทรีย์ ดินเค็ม ดินเปรี้ยว ทรัพยากรน้ำขาดแคลนและมีคุณภาพเสื่อมโทรมจากการขยายตัวของเศรษฐกิจ การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพมีแนวโน้มสูงขึ้นจากการเสียสมดุลของระบบนิเวศและกิจกรรมของมนุษย์และทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรมลงเนื่องจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้ “เงิน” เป็น “เป้าหมาย” โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมาทำให้เกิดปัญหาทางด้าน ดิน - น้ำ - ป่าไม้ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม สูดทำลายส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และเกษตรกรพึ่งตนเองได้น้อยลง

ความเจริญเติบโตซึ่งได้จากการพัฒนาตามแผนพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ฉบับแรกจนปัจจุบันได้ก่อให้เกิดวิกฤตต่อเศรษฐกิจของประเทศ คือ โตแล้วแตกมาแล้วหลายครั้ง

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการมองหาว่าอะไรคือสาเหตุของวิกฤตการณ์ฟองสบู่แตกจะพบว่าเป็นเพราะการเจริญเติบโตของไทยอยู่บนฐานที่ยังไม่มีความพร้อม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับสั่งเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่าการพัฒนาบ้านเมืองเหมือนกับการสร้างบ้านเวลาที่มีการสร้างบ้านสิ่งแรกที่ต้องทำคือต้องวางฐานรากฝังเสาเข็ม และเสาเข็มแต่ละต้นจะถูกคำนวณมาแล้ว ว่าต้องแบกรับน้ำหนักเท่าใดแล้วจึงสร้างบ้าน แน่นอนว่าถ้าวางเสาเข็มไว้สำหรับบ้านสองชั้นก็จะแบกรับได้แค่บ้านสองชั้นเท่านั้น ก็เช่นเดียวกันกับการพัฒนาประเทศ ที่ผ่านมามีประเทศไทยเหมือนการยกก้าวเข้าสู่การพัฒนาโดยที่ไม่ได้คำนึงถึงฐานรากของประเทศ ซึ่งมีฐานในภาคการเกษตรแต่กลับมุ่งไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีความต้องการปัจจัย





สำคัญ 3 เรื่อง คือ 1) เงิน ซึ่งประเทศไทยอาจมีไม่พอก็ต้องไปกู้มาเพิ่ม 2) เทคโนโลยี ซึ่งไม่มีก็ต้องนำเทคโนโลยีจากต่างประเทศมาใช้ (Transfer of Technology) และ 3) กำลังคน ซึ่งระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยของไทยยังคงอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้นต่างชาติก็เข้ามาบริหารเงินของเขา เทคโนโลยีของเขา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยตั้งอยู่บนฐานของคนอื่นทั้งสิ้นและเมื่อมีการย้ายฐานการลงทุนออกไปเศรษฐกิจก็ล้มในที่สุด

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าว ประกอบกับปัญหาภาวะเศรษฐกิจที่ประเทศไทยประสบ ทำให้ประชาชนในชาติมีปัญหาในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักและห่วงใยในทุกข์สุขของพสกนิกรเป็นอย่างยิ่งพระองค์จึงได้พระราชทานพระราชดำรัส ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นปฐมพระราชดำรัส ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงพระราชทานแก่ผู้สำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ความตอนหนึ่งว่า

**“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด...”**

ความสำคัญของพระบรมราโชวาทนี้ อยู่ที่ว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่มีพื้นฐานของความสามารถพึ่งพาตนเองได้ของประชาชน อาจเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ถ้าจะใช้ภาษาเศรษฐศาสตร์อธิบายตามความหมายนี้ก็คือ แทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ **ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อน นั่นคือทำให้ประชาชนส่วนใหญ่พอกินพอกินก่อน** หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสเน้นในเรื่องพอกินพอกินดังกล่าวอีกครั้ง ซึ่งความตอนหนึ่งว่า

**“...คนอื่นจะว่าอย่างไรช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอกินพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอกินพอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินพอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่พอกินพอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพอกินพอกินได้ เรายังจะยอดยิ่งยวดได้...”**

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ให้ความหมายคำว่า “พอกินพอกิน” ว่า **พอกินพอกินแปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง และพอเพียงหมายความว่าพอประมาณ ดังนี้**





“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง แต่ละคนมีพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

“...คำว่า พอกีเพียงพอเพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณ ตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2543 ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติ ความตอนหนึ่งว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียงนี้ขออย่าว่า เป็นการทั้งเศรษฐกิจ หรือความประพฤติ ที่ทำอะไรเพื่อให้เกิดผลโดยมีเหตุและผล คือ เกิดผลมันมาจากเหตุ ถ้าทำเหตุที่ดี ถ้าคิดให้ดีให้ผลที่ออกมา คือ สิ่งที่ดีตามเหตุ การกระทำ ก็จะเป็นการกระทำที่ดี และผลของการกระทำนั้น ก็จะเป็นการกระทำที่ดี ดีแปลว่ามีประสิทธิผล ดีแปลว่ามีประโยชน์ ดีแปลว่าทำให้มีความสุข...”

### หลักสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงที่พระราชทาน เป็นปรัชญาซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากจน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะต้องมารัดเข็มขัดตระหนี่ถี่เหนียว พระองค์ทรงสอนให้ร่ำรวยแต่ร่ำรวยแล้วต้องรักษาให้คงอยู่ ร่ำรวยแล้วต้องยั่งยืน และต้องกระจายรายได้อย่างทั่วถึง พระองค์ท่านรับสั่งให้คำไว้สามคำเป็นหลักสามประการและเงื่อนไขประกอบ 2 ประการ เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต การพัฒนาประเทศ และจะนำไปใช้ในการบริหารงานในองค์กรใด ๆ ก็ได้ ดังนี้

**ประการที่หนึ่ง ให้ใช้เหตุผลเป็นเครื่องนำทาง** อย่าใช้กิเลสตัณหาเป็นเครื่องนำทาง อย่าทำตามกระแส ต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะเลือกหนทางว่าจะดำเนินชีวิตโดยใช้สติปัญญาอย่างไรหรือในการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยต้องการจะพัฒนาไปทางไหนไม่จำเป็นต้องตามกระแสของโลก ต้องรักษาสติและปัญญาให้มั่นคง

**ประการที่สอง ทำอะไรพอประมาณ** การพอประมาณ คือ ตรวจสอบศักยภาพของตนเองก่อนว่ามีจุดแข็งตรงไหนฐานของตนเองอยู่ตรงไหน การจะพัฒนาอะไรต้องดูจากศักยภาพแต่ละเรื่องว่าอยู่ที่ไหนเรามีขีดความสามารถควบคุมได้หรือไม่ และยึดเส้นทางสายกลาง ความพอดี สมดุล





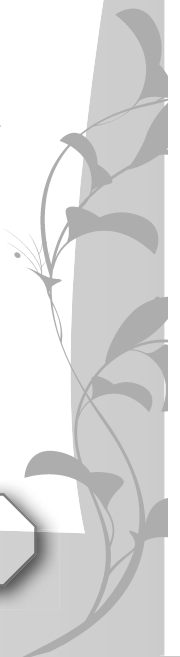
**ประการที่สาม ทำอะไรให้มีภูมิคุ้มกันตลอดเวลา** เพราะไม่รู้พรุ่งนี้จะมีอะไรเกิดขึ้น ปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การวางแผนพัฒนาทำได้ยากมีปัจจัยความเสี่ยงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีวิสัยทัศน์แล้วเดินไปสู่จุดนั้น ตัวอย่างเช่น เรื่องราคาน้ำมันต้องมองในอนาคต ถ้าน้ำมันโอดีเซลมาใช้จะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาน้ำมันได้หรือไม่ เป็นต้น ดังนั้นทำอะไรต้องมีภูมิคุ้มกันด้วย อีกนัยหนึ่งภูมิคุ้มกันก็คือการบริหารความเสี่ยงนั่นเอง

และที่กล่าวแล้วทั้งหมด พระองค์ท่านยังทรงให้มี**เงื่อนไขของรับที่สำคัญ 2 ประการ คือ คนต้องดีด้วย ต้องมีจริยธรรมและคุณธรรม มีธรรมาภิบาลและดำเนินชีวิตด้วยความรอบรู้รอบคอบ คือต้องทันโลก อยู่ร่วมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ ไม่ใช่แยกตัวจากโลก**

### การทรงงานทรงเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นได้หนึ่งมาจากกระบวนการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดช่วงเวลากว่า 60 ปีของการครองราชย์ ทำให้พระองค์ทรงมีความรู้ความเข้าใจต่อลักษณะปัญหาของประเทศไทย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการทรงงานในลักษณะที่เรียกว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” มีพระราชดำรัสว่าต้อง **“ระเบิดจากข้างใน”** ซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นด้วยสติปัญญา ความเข้มแข็งเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และต้องมีความสอดคล้องกับ **“ภูมิสังคม”** หรือสภาพแวดล้อมทางภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีวิธีคิดอย่างองค์รวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยงและการพัฒนาตามแนวพระราชดำริมีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและรวมชอมกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพของชุมชนและของสังคมคือ **“ไม่ติดตำรา”** ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย ในการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัดซึ่งเป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงและราษฎรสามารถทำได้เอง ทำได้ในท้องถิ่น และประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทาง คำว่า **“ทำให้ง่าย” (Simplicity)** จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ





## แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้เป็นหลัก สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีความพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกได้ ทรงใช้คำว่า **“ระเบิดจากข้างใน”** คือการทำให้ครอบครัว ชุมชน หรือหมู่บ้านมีความพร้อม มีความเข้มแข็งเสียก่อน เมื่อคนในชุมชนพร้อมแล้ว ก็จะเอาความพร้อมภายในตนเอง ทั้งความคิด ความร่วมมือ ความสามัคคี ออกมาพัฒนาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้เอง แล้วจึงค่อยขยายการดำเนินงานออกไปสู่สังคมภายนอก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นแนวทางการดำเนินงานให้เกิดการรวมตัวของคนในหมู่บ้านในลักษณะต่างๆ เช่น กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัทเครือข่าย หรือองค์กรชาวบ้าน พร้อมทั้งให้มีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน

ดังนั้นในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จะทรงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน หรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด ซึ่งกลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบความสำเร็จหลายโครงการ พัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์หุบกะพง เกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

พระราชดำริที่สำคัญประการหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนคือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝนได้มีโอกาสที่จะมีผลิตผลได้ตลอดปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนเข้มแข็งพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้เป็นการมุ่งเตรียมชุมชนให้พร้อมต่อการติดต่อกับสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอนดังกล่าวและสามารถพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความเจริญมั่นคงยั่งยืนในที่สุด

## การพัฒนาต้องอยู่บนหลักของภูมิสังคม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า **“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศทางสังคมวิทยาคือนิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วย โดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”**

การพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยึดถือสภาพความเป็นจริงของ **“ภูมิประเทศ”** ทั้งในด้านภูมิศาสตร์ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และด้านสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับนิสัยใจคอ ภูมิปัญญา





ค่านิยม วัฒนธรรมประเพณี อรรถาธิบายของคนในพื้นที่พัฒนา เป็นต้น เป็นหลักในการพัฒนา โดยทรงเห็นว่า จะพัฒนาอะไรหรือจะทำอะไรนั้น ขอให้ยึดหลักประการสำคัญ คือ ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม

**ภูมิ** หมายถึง ลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งก็คือสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรานั่นเอง หรือจะพูดแบบชาวบ้านก็คือ **ดิน น้ำ ลม ไฟ** นั่นเอง ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไป เช่น สภาพภูมิประเทศของประเทศของเรานั้นอาจจะมีส่วนคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านบ้าง แต่ก็ไม่เหมือนกันทีเดียว เช่น ถ้าข้ามไปฝั่งประเทศลาว ลักษณะธรรมชาตินั้นอาจจะไม่เหมือนกัน แนวฝนต่าง ๆ นั้นอาจจะมาในฤดูกาลที่ไม่สอดคล้องกัน หรือแม้แต่ประเทศไทย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคอีสาน ก็ยังมีภูมิที่ไม่เหมือนกัน เช่น ทางเหนือเป็นภูเขา ภาคใต้มีพื้นที่พรุ ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางอีสานเป็นที่ราบสูง เป็นต้น

**สังคม** หมายถึง **มนุษย์ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ** แม้จะเป็นคนไทยด้วยกันอยู่ในประเทศเดียวกันแล้วอย่านึกว่า จะคิดเหมือนกันหมด หรือว่าตัดสินใจในกรณีที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่อยู่ข้างหน้าในลักษณะเหมือนกันหมด คนที่อาศัยอยู่ในภาคที่ต่างกัน **เมื่อเผชิญเหตุการณ์ ๆ หนึ่งที่จะต้องแก้ปัญหาเผชิญอยู่นั้นก็อาจจะตัดสินใจไม่เหมือนกันก็ได้ เพราะเขาตัดสินใจไปตามวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อมประเพณี การอบรมบ่มฝังมา** เขาก็ต้องตัดสินใจไปตามนั้น และหากไปเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว ความแตกต่างก็ยิ่งมากขึ้นเป็นทวีคูณ

เพราะฉะนั้นแนวคิดในการพัฒนานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสั่งให้คำนึงถึง 2 สิ่งนี้คือ **ภูมิสังคม** อยู่ตลอดเวลา อย่าไปเปลี่ยนแปลง แปรสภาพหรือทำให้ความเป็นมนุษย์หรือภูมิประเทศตรงนั้นเสียไป ทรงชี้แนะว่าการดำเนินการต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคม โดยทรงรวมถึงองค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นด้วย เมื่อนำหลักวิชาการเข้าไปเสริมปรับปรุงให้ดีขึ้นก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้น ๆ ได้ การพัฒนาที่ฉลาดจะต้องสร้างสมดุลระหว่าง “ภูมิสังคม” กับ ธรรมชาติความเป็นมนุษย์ ให้ได้ และต้องยึดหลัก**เข้าใจ เข้าถึงพัฒนา**

### **แนวพระราชดำริยึดหลักภูมิสังคมและหลักเศรษฐกิจพอเพียง**

**แนวพระราชดำริดังกล่าวข้างต้น** เป็นที่มาของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ยึดปัญหาและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่เป็นหลัก โดยมีเป้าหมายมุ่งตรงต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นที่มาของความมั่นคงของชาติและความสงบสุขของสังคมไทย **ในปัจจุบันมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับมากกว่า 3,000 โครงการ**

**โครงการประเภทต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน อาทิ**

**โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** เช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและการชลประทาน โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการพัฒนาการเกษตร โครงการพัฒนาสงเคราะห์และส่งเสริมอาชีพ โครงการพัฒนาสวัสดิการสังคม โครงการพัฒนาการคมนาคมและการสื่อสาร โครงการพัฒนาการสาธารณสุข โครงการพัฒนาการศึกษาและการวิจัย และโครงการต่าง ๆ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้งหลาย เป็นต้น





**โครงการตามพระราชประสงค์** คือ โครงการซึ่งทรงศึกษาและทดลองปฏิบัติส่วนพระองค์กับผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาต่าง ๆ โดยทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการดำเนินงานทดลองจนกว่าจะเกิดผลดี เป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้รัฐบาลเข้ามาสนับสนุนงานในภายหลัง เช่น โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา เป็นต้น แต่ก็มีโครงการในระยะแรก เช่น โครงการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์หุบกระพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ก็เรียกว่า โครงการตามพระราชประสงค์ รับผิดชอบไม่ควรรู้ เพราะมีลักษณะผิดกิจการเกินไป

**โครงการหลวง** เป็นโครงการที่ทรงมุ่งพัฒนาชาวไทยภูเขาในภาคเหนือ ด้วยการปลูกพืชแทนฝิ่น เลิกการตัดไม้ทำลายป่า โครงการหลวงได้รับรางวัลแมกไซไซ เมื่อ พ.ศ. 2531

**โครงการของมูลนิธิชัยพัฒนา** การดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนาเป็นไปตามแนวพระราชดำริ โดยเน้นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาที่ไม่ซ้ำซ้อนกับแผนงาน โครงการของรัฐที่มีอยู่แล้ว แต่จะพยายามสนับสนุนส่งเสริมและประสานการดำเนินงานเพื่อให้โครงการต่าง ๆ เกิดความสมบูรณ์และสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและสอดคล้องกับสถานการณ์ มูลนิธิชัยพัฒนาได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ด้านการปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม ด้านการพัฒนาการเกษตร ด้านการพัฒนาสังคมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และด้านการช่วยเหลือเฉพาะกิจ ใช้ความรวดเร็วฉับพลันในการแก้ไขปัญหาในลักษณะองค์การเอกชน

#### **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน**

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) และพระราชทานชื่อโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรง**ยึดหลักการทำประชาพิจารณ์** คือทรงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประชาชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าจะทำอะไรบ้าง จะได้ประโยชน์อย่างไร เสียอย่างไร บางที่ต้องเสียบ้างเพื่อได้มาซึ่งผลกำไร รับผิดชอบ**ขาดทุนบางครั้งก็เป็นกำไร** เพราะการลงทุนในโครงการเช่นนี้ นักวิชาการคาดอย่างไม่คุ้มทุน แต่ทรงได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจไม่ได้สำคัญไปกว่าการที่ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งในการทำประชาพิจารณ์ ถ้าประชาชนไม่เห็นด้วยก็ทรงรับฟัง หากมีเหตุมีผลก็ทรงเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจนตกลงกันได้แล้วจึงจะทำโครงการ หากมองลึกลงไป จะเห็นว่าทรงทำประชาพิจารณ์แบบรอบวง เพราะเมื่อประชาชนเห็นตรงกันแล้ว จะรับสั่งในช่วงที่สองกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติซึ่งเป็นส่วนราชการ ว่าประชาชนตกลง ฝ่ายปฏิบัติไม่มีปัญหา ก็จะพระราชทานภาพรวมของโครงการทั้งหมดให้แก่ฝ่ายนโยบาย พร้อมทั้งผลที่คาดหวังในอนาคตให้ทราบด้วย นับว่าทรงทำประชาพิจารณ์แบบบูรณาการสมบูรณ์แบบ และเมื่อโครงการเสร็จสิ้นก็จะมีการประเมินผลเป็นระยะ ๆ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องก็สามารถแก้ไขได้อย่างทันท่วงที รับผิดชอบว่าพระองค์ทรงเป็นที่ปรึกษาของแผ่นดิน หากไม่เห็นด้วยก็เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ จึงโปรดให้เรียก โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การดำเนินโครงการนั้น ทรงเน้นย้ำให้ชาวไทย **“รู้ รัก สามัคคี”** ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำ สำหรับด้านเทคโนโลยี ทรงใช้วิธีการที่เรียบง่าย ประหยัด ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ เข้าใจ และปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคมนั้น ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมีการดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานของ





หลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้หลักเหตุผล ความพอดี มีภูมิคุ้มกัน อยู่บนฐานของคุณธรรม ศีลธรรม ความรอบรู้ รอบคอบในการช่วยกันแก้ปัญหาาร่วมกับประชาชน

## แนวพระราชดำริด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างฐานการพัฒนาของประเทศให้มั่นคงแข็งแรง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบปัญหาพื้นฐานของเกษตรกร ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรน้ำซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด นั้นเป็นอย่างยิ่ง จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการพัฒนาช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยแนวพระราชดำริสอดคล้องกับหลักภูมิสังคมและตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียง

แนวพระราชดำริและทฤษฎีการพัฒนาด้านนี้มาจากพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย หรือ เรียกตามภาษาชาวบ้านคือ ดินน้ำลมไฟส่งผลให้มีการพัฒนาเพื่อให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์มั่นคงแข็งแรง เป็นฐานสำคัญของชาติบ้านเมืองและประชาชน เป็นพลังของแผ่นดิน ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ส่วนใหญ่เน้นในเรื่องของการเกษตร เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าการเกษตรเป็นหลักของประเทศและเป็นรากฐานของชีวิต ทรงเคยตรัสไว้ว่า **“ถ้าชนบทอยู่ได้ คนในเมืองก็อยู่ได้”** โดยพระองค์ได้ทรงคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุงและแก้ไขให้การพัฒนาเป็นงานที่ดำเนินการไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย และสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศน์โดยส่วนรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้น

### การพัฒนาทรัพยากรดิน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริว่า การพัฒนาดินจะต้องไม่เป็นการพัฒนาทางเดียว จะต้องให้เกิดประโยชน์กลับคืนมาคือกำไร แต่ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่จะได้กำไรโดยไม่ต้องลงทุน การแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน นอกจากเป็นการแก้ปัญหาแล้วจะต้องให้เกิดประโยชน์ด้วย ทรงยึดหลักธรรมชาติแก้ไขธรรมชาติ

พระองค์ทรงมีแนวพระราชดำริ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรดินว่า **“การปรับปรุงที่ดินนั้น ต้องอนุรักษ์ผิวดิน ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ไว้ ไม่ไถหรือลอกหน้าดินทิ้งไป ต้องสงวนไม่ย่นดินที่ยังเหลืออยู่เพื่อที่จะรักษาความชุ่มชื้นของผิวดิน”** โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาดินอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการสร้างระบบอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นตัวอย่างในการป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การแก้ปัญหาดินเปรี้ยว การขยายพันธุ์พืชเพื่ออนุรักษ์ดินและบำรุงดิน ตลอดจนการทำแปลงสาธิตการพัฒนาที่ดินแก่เกษตรกรในบางพื้นที่ที่มีปัญหาเพื่อให้ทำการพัฒนาปรับปรุงการเกษตรได้อีก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างถูกต้อง อาทิ ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้โคกระบือในการทำนามากกว่าใช้เครื่องจักร และส่งเสริมให้มีการปลูกพืชหมุนเวียน







โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ยหรือกรณีที่ต้องใช้ปุ๋ยก็ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมีซึ่งมีราคาแพงและมีผลกระทบต่อสภาพและคุณภาพของดินในระยะยาวนั้นคือ ทรงสนับสนุนให้ทำการเกษตรอย่างยั่งยืน

### แนวพระราชดำริป้องกันการชะล้างพังทลายด้วยหญ้าแฝก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาการชะล้างพังทลายและความเสื่อมโทรมของดินที่ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ทรงได้ศึกษาถึงศักยภาพของ “หญ้าแฝก” ซึ่งเป็นพืชที่มีระบบรากลึกแผ่กระจายลงไปในดินตรง ๆ เป็นแผงเหมือนกำแพง ช่วยกรองตะกอนดินและรักษาดินอีกทั้งมีคุณสมบัติพิเศษในการช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดินและอนุรักษ์ความชุ่มชื้นในดิน จึงทรงมีพระราชดำริให้นำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

### ทฤษฎีใหม่ : การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ

นอกจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร โดยมีแนวทางการพัฒนาเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น เป็นการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง ประมาณ 30% ขุดสระเก็บน้ำ พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ 30% ใช้ปลูกข้าวในฤดูฝน พื้นที่ส่วนที่สามประมาณ 30% ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ พื้นที่ส่วนที่สี่ประมาณ 10% เป็นที่อยู่อาศัย และ เลี้ยงสัตว์

### ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง การรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม ติดต่oprะสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน มาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

### การพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า “น้ำคือชีวิต” เพราะน้ำคือปัจจัยขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์และพืชพรรณธัญญาหารตลอดจนสัตว์ทั้งหลาย การขาดแคลนน้ำจึงมิได้มีผลโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเท่านั้น แต่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย พระองค์จึงได้ทรงคิดหาวิธีการบริหารจัดการ “น้ำ” เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน





## พระราชทานฝนหลวง

ในปี พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานฝนเทียมหรือฝนหลวง โดยทรงคิดค้นหาเส้นทาง เทคนิค วิธีการทางวิทยาศาสตร์ผสมผสานกับวิธีการทางธรรมชาติ เพื่อดึงเมฆที่มีอยู่มากบนท้องฟ้าให้ตกลงมาเป็นฝน ทำให้ทรงสามารถนำความชุ่มฉ่ำ นำน้ำมาให้พสกนิกรชาวไทยใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อทำการเกษตรกรรมและการอุปโภคบริโภคในช่วงเกิดภาวะแห้งแล้ง

## แนวพระราชดำริทำฝายเก็บกักน้ำ (ฝายชลอน้ำ)

นอกจากนั้น ทรงหาวิธีเก็บกักน้ำในพื้นที่สูง โดยทำฝายเก็บกักน้ำขนาดเล็กตามแนวร่องหุบเขา (Check Dam) ให้เต็มภูเขา พระองค์ทรงนำแนวพระราชดำริมาจากชาวเขา โดยเมื่อมีน้ำไหลเซาะลงมา ชาวเขาจะเอาหินโยนขวางลำธารไว้ทำเป็นฝายเล็ก ๆ กันได้บ้าง รั่วบ้าง ก็ปรับปรุงโดยใช้เทคโนโลยีเพิ่มหินน้อย คือแทนที่จะเอาหินโยนเฉย ๆ ก็ทำเป็นระบบเขื่อนขึ้นมา เอาไม้ไผ่ปัก เอาหินทาบ ทำอย่างนี้เป็นร้อยเป็นพันแห่งให้เต็มภูเขา ผลปรากฏว่าเมื่อฝนตกลงมา น้ำถูกขังอยู่ในฝายและค่อย ๆ ซึมออกมาข้าง ๆ เหมือนให้น้ำเกลือ น้ำจะเซ่ออยู่ประมาณ 3-4 เดือน เมล็ดพืชที่ฝังตัวอยู่ก็งอกขึ้นมามากมาย จนกระทั่งเขียวชะอุ่ม ให้ความชุ่มชื้นตลอด กลายเป็นระบบกันไฟเปียก (Wet Fire Break) 7-8 ปี ถัดมาป่าไม้ก็เกิดขึ้น ซึ่งเมื่อดินชุ่มชื้นก็ส่งผลให้ป่าองกามเจริญเติบโตและเมื่อป่าอุดมสมบูรณ์ก็จะเกิดปรากฏการณ์น้ำฝนตกต้องตามฤดูกาล

ฝายกักเก็บน้ำต่าง ๆ เหล่านี้มีกระจายอยู่ทั่วไปในที่สูงและน้ำที่เอ่อล้นฝายลงมาตามแรงโน้มถ่วง (gravity) จะไหลลงมาก็กักน้ำอยู่ในอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กเพื่อใช้สำหรับอุปโภคบริโภค และเป็นแหล่งน้ำสำรองเพื่อการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ในช่วงฤดูแล้ง

จากอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก น้ำถูกปล่อยผ่านพื้นที่เกษตรที่ขาดแคลนน้ำและนำไปใช้ในการเพาะปลูกพืชผัก ไม้ผล ตลอดจนเป็นประโยชน์ในด้านการประมง การเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ เพื่อผลิตอาหารให้แก่คนในท้องถิ่น และเป็นน้ำอุปโภคบริโภคในชุมชน

## การแก้ปัญหาน้ำท่วม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริการแก้ปัญหาน้ำท่วมโดยเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำด้วยการฟันฟูป่า ต้นน้ำลำธาร เพื่อให้สามารถซึมซับน้ำฝนที่ตกบริเวณต้นน้ำไว้แล้วค่อยปล่อยออกมาสู่ลำน้ำธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่อง

ในกรณีน้ำที่ถูกกักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่หรือเขื่อนมีปริมาณน้ำที่มากเกินไปจนความจำเป็นก็จะล้นล้นเขื่อนลงสู่ที่ราบลุ่ม ซึ่งหากมีปริมาณมากจนทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมจะทรงมีพระราชดำริ “ผันน้ำ” ที่มีปริมาณมากให้ระบายสู่พื้นที่ที่มีน้ำน้อยกว่าให้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยขุดคลองเชื่อมต่อระหว่างแม่น้ำสายที่มีปัญหาน้ำท่วมกับลำน้ำสายอื่น ๆ เพื่อระบายน้ำที่มีมากออกไปสู่พื้นที่ลุ่ม ขณะเดียวกัน เมื่อพื้นที่ลุ่มมีปริมาณน้ำมากผนวกกับน้ำทะเลมีระดับสูงขึ้น ซึ่งหากเกิดปรากฏการณ์แบบนี้พร้อมกัน ปริมาณน้ำจาก





แผ่นดินไม่สามารถไหลออกทะเลได้ ก็จะเกิดน้ำท่วมในที่ราบลุ่ม อันได้แก่ พื้นที่แถบกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตลอดจนพื้นที่ราบลุ่มตอนกลางและตอนใต้ จะทรงหาวิธีระบายน้ำส่วนเกินออกจากที่ลุ่มและป้องกันน้ำท่วมในที่ลุ่มพร้อมๆ กัน เป็นวิธีที่ทรงเรียกว่า “แก้มลิง” โดยการขุดลอก คลอง คูต่าง ๆ ที่ตื้นเขินให้น้ำสามารถไหลได้สะดวก และสร้างบ่อพักน้ำเพื่อให้น้ำที่ไหลมานี้มาพักอยู่ในบ่อก่อน เมื่อระดับน้ำทะเลลดต่ำลงจึงค่อย ๆ ทอยระบายออกไปที่หลัง

การก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำเป็นมาตรการป้องกันน้ำท่วมที่สำคัญประการหนึ่งในการกักเก็บน้ำที่ไหลท่วมล้นในฤดูน้ำหลาก โดยเก็บไว้ทางด้านเหนือเขื่อนในลักษณะอ่างเก็บน้ำ ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินการตามพระราชดำริมากมายหลายแห่งในประเทศไทย และการป้องกันน้ำท่วมใหญ่ในระดับประเทศนั้น ได้ดำเนินการหลายจุด เช่น พระราชดำริให้สร้างเขื่อนใหญ่ 2 เขื่อน คือ เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และเขื่อนสิริกิติ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ และการก่อสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ เป็นต้น

### การบำบัดน้ำเสียโดยใช้หลักการธรรมชาติ

นอกจากนี้ น้ำที่ไม่ต้องการหรือผ่านการใช้สอยจนสกปรกแล้ว ก่อนที่จะถูกปล่อยลงสู่ลำธาร ก่อมลพิษแก่สิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่ชีวิตเป็นอันตรายต่อระบบนิเวศและทำลายชีวิตสัตว์น้ำ ทรงมีความคิดที่จะบำบัดน้ำเสียให้กลับมาเป็นน้ำดีโดยไม่ก่อกันตรายต่อสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะไหลคืนสู่แม่น้ำ ทะเล หรือมหาสมุทร จึงทำให้เกิดโครงการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้หลักทางธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ น้ำดี ไหลน้ำเสียโดยการควบคุมระดับน้ำและอาศัยหลักการไหลของน้ำตามธรรมชาติ อาทิ การระบายน้ำ สะอาดจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปในคลองหลักต่าง ๆ ซึ่งน้ำที่มีคุณภาพดีจะช่วยผลักดันน้ำเน่าเสียออกไป และช่วยให้ น้ำเน่าเสียมีสภาพเจือจางลงกลายเป็นน้ำที่มีคุณภาพดีขึ้น หรือการใช้เครื่องกรองน้ำธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุพืชอันได้แก่ ผักตบชวา มาทำหน้าที่ดูดซับความสกปรกและสารพิษ เช่น การกำจัดน้ำเสียที่ บึงมกกะสัน เป็นต้น ซึ่งทรงค้นพบว่า ผักตบชวามีขีดความสามารถในการดูดซับเอาโลหะหนักซึ่งเป็นต้นตอของการเน่าเหม็นของน้ำและสามารถผลิโตอกซิเจนลงในน้ำทำให้น้ำสะอาดขึ้นได้ ซึ่งทรงเรียกว่าเป็นวิธีการ “นำธรรมชาติมาช่วยบำบัด” หรือการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบำบัดน้ำเสียและการใช้ป่าชายเลนบำบัดน้ำเสีย เช่น โครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมผักเป็ดอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยน้ำที่ผ่านบ่อดักขยะและตะกอนและผ่านบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งน้ำเสียซึ่งได้รับการบำบัดแล้วจะเข้าสู่ระบบกรองน้ำด้วยป่าชายเลนและจะได้รับการบำบัดจนเป็นน้ำที่ดี มีมาตรฐาน

ในช่วงปี พ.ศ. 2531 สภาพความเน่าเสียของน้ำบริเวณต่าง ๆ มีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น การใช้วิถีธรรมชาติไม่อาจบรรเทาความเน่าเสียของน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานกังหันน้ำชัยพัฒนา เป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย เหมาะสำหรับการใช้ในแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ สระน้ำ หนองน้ำ คลองบึง ลำห้วย ฯลฯ ที่มีความลึกมากกว่า 1.00 เมตร และมีความกว้างมากกว่า 3.00 เมตร

กรมทรัพยากรทางปัญญาได้ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรการประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” ในพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 นับเป็นสิ่งประดิษฐ์เครื่องกลเติมอากาศ





เครื่องที่ 9 ของโลกที่ได้รับสิทธิบัตรและเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจับจดทะเบียนและออกสิทธิบัตรถวายแด่พระมหากษัตริย์ นอกจากนั้น ทรงได้รับรางวัลเทิดพระเกียรตินานาชาติสำหรับการประดิษฐ์ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” จาก The Belgium Chamber of Inventor ซึ่งเป็นองค์กรสิ่งประดิษฐ์ที่เก่าแก่ที่สุดของยุโรปจำนวน 5 รางวัล และคณะกรรมการนานาชาติได้กล่าวสดุดีพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า

**“พระมหากษัตริย์ของไทยทรงเป็นนักพัฒนา มีพระวิริยะอันสูงส่ง รวมทั้งพระอัจฉริยภาพ และพระวิสัยทัศน์ที่ดี ทรงงานหนักเพื่อประชาชนของพระองค์ ทรงใช้เทคโนโลยีที่เรียบง่าย สิ่งประดิษฐ์ในพระองค์สามารถนำไปพัฒนาใช้งานได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก”**

### การพัฒนาทรัพยากรป่าไม้

นอกเหนือจากทรงให้ความสำคัญกับเรื่องของดินและน้ำแล้ว พระองค์ยังทรงตระหนักในความสำคัญของป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดปัญหาฝนแล้ง น้ำท่วม ดังที่ประเทศไทยประสบอยู่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ล้วนมีสาเหตุสำคัญมาจากการตัดไม้ทำลายป่า จากแนวพระราชดำริของพระองค์ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและบำรุงป่าไม้จำนวนมากทั่วประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ

1. ปลุป่าโดยไม่ต้องปลูก คือ ให้ทิ้งป่าไว้ ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องปลูก
2. ปลุป่าในที่สูง โดยใช้ไม้จำพวกที่มีเมล็ดทั้งหลายขึ้นไปปลูกบนยอดที่สูง เมื่อโตแล้วจะออกฝักออกเมล็ด ก็จะลอยตกลงมาแล้วงอกเองในที่ต่ำต่อไป
3. ปลุป่าต้นน้ำลำธารหรือการปลูกป่าธรรมชาติ ให้ปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิม และงดปลูกไม้ผิดแผกจากถิ่นเดิม
4. การปลูกป่าทดแทน ทรงแนะนำว่าการปลูกป่าทดแทนจะต้องทำอย่างมีแผน ทั้งนี้ให้มีการปลูกป่าทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาพของพื้นที่ที่เหมาะสม

นอกจากนั้น พระองค์ทรงแนะนำให้มีการปลูกป่าหลากหลายชนิด เช่น

1. ปลุป่า 3 อย่าง แต่ได้ประโยชน์ 4 อย่าง คือ สมควรจะปลูกป่าใช้ไม้ป่าสำหรับใช้ผลและป่าสำหรับใช้เป็นฟืน ตลอดจนเป็นป่าที่ช่วยอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธารด้วย
2. ปลุป่าเปียก เป็นทฤษฎีการพัฒนาป่าไม้ โดยการใช้ทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสร้างแนวป้องกันไฟเปียก หรือแนวป้องกันไฟไหม้ป่า
3. สร้างภูเขาป่า ให้ดำเนินการสำรวจแหล่งน้ำเพื่อสร้างฝายขนาดเล็ก ปิดกั้นร่องน้ำในเขตต้นน้ำลำธาร ทั้งนี้เพื่อแผ่กระจายความชุ่มชื้นออกไปให้กว้างขวางอันจะช่วยฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณที่สูงให้สมบูรณ์ขึ้นบริเวณดังกล่าวจะได้กลายเป็น “ภูเขาป่า”





4. การพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้ โดยใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวยสัมพันธซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. อนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน เป็นแนวทางการสร้างวงจรของระบบนิเวศน์ด้วยการปกป้องอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้ป่าชายเลน
6. อนุรักษ์และพัฒนาป่าพรุ ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าพรุ รวมทั้งสิ้น 4,000,000 ไร่ ป่าพรุที่มีขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ที่จังหวัดนราธิวาส พื้นที่พรุมีปัญหาในการใช้ทำการเกษตรบางแห่งมีแนวโน้มเสื่อมโทรมง่าย บางแห่งใช้ประโยชน์ไม่ได้ ทรงมีแนวพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริพัฒนาพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ได้ควบคู่กับการสร้างสมดุลแห่งระบบนิเวศน์

แนวพระราชดำริในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าทำให้สามารถฟื้นฟูสภาพป่าประเภทต่าง ๆ ให้กลับสมบูรณ์ดังเดิม ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากป่า ก่อให้เกิดรายได้และจะไม่ทำลายป่าให้หมดสภาพไปอย่างที่ผ่านมา

#### การพัฒนาทรัพยากรพลังงาน

จากภาวะเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น ทำให้ความต้องการใช้พลังงานเป็นทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่พลังงานที่ผลิตได้ในประเทศไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการนำเข้า จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งให้เห็นว่าพลังงานส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นการนำเข้าน้ำมันดิบมากที่สุด (ร้อยละ 90 ของปริมาณนำเข้าพลังงานทั้งหมด) ในปี 2548 ประเทศไทยเสียเงินตราต่างประเทศเพื่อซื้อน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูป 673,333 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 34 จากปี 2547 สัดส่วนมูลค่าการนำเข้าพลังงานต่อ GDP เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ในปี 2530 เป็นร้อยละ 13 ในปี 2550 และจากความต้องการใช้พลังงานที่เพิ่มมากขึ้นได้ส่งผลให้เกิดวิกฤตด้านพลังงาน และทำให้ปริมาณสำรองของพลังงานลดลง

**ด้วยทรงมีพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ในความจำเป็นที่ต้องสร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องการพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศ** เป็นการลดความเสี่ยงด้านราคาน้ำมัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่มศึกษาวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์เชื้อเพลิง โดยนำผลิตภัณฑ์หรือวัสดุทางการเกษตรมาใช้เพื่อเป็นพลังงานทดแทนน้ำมันเชื้อเพลิงที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ โดยมีผลการศึกษาดำเนินการตามแนวพระราชดำริเกิดขึ้นมากมาย อาทิ น้ำมันแก๊สโซฮอล์ น้ำมันดีเซลโซฮอล์ และน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ เป็นต้น

ตัวอย่างของโครงการตามแนวพระราชดำรินี้ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรพลังงานได้แก่





## โครงการผลิตน้ำมันแก๊สโซฮอล์

งานทดลองผลิตแก๊สโซฮอล์เชื้อเพลิงตามแนวพระราชดำริ เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 โดยโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา นำอ้อยมาแปรรูปเป็นเอทิลแอลกอฮอล์หรือเอทานอล ต่อมาได้รับความร่วมมือจากบริษัท สุราทิพย์ จำกัด ขยายกำลังการผลิตในการกลั่นเอทานอล โดยวัสดุที่ใช้หมักคือ กากน้ำตาล เพื่อให้มีปริมาณเพียงพอผสมกับน้ำมันเบนซิน เชื้อเพลิงที่ผสมได้เรียกว่า น้ำมันแก๊สโซฮอล์ และในปี พ.ศ. 2540 โครงการส่วนพระองค์ฯ ร่วมกับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ดำเนินการปรับปรุงคุณภาพของเอทานอลที่ใช้เติมรถยนต์ได้แก๊สโซฮอล์ที่มีค่าออกเทนเทียบเท่าน้ำมันเบนซิน 95 เปิดจำหน่ายแก่ประชาชนที่สถานีบริการน้ำมัน ปตท.สาขาสำนักงานใหญ่ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ เมื่อปี พ.ศ. 2544

## โครงการผลิตน้ำมันดีเซล

น้ำมันดีเซล หมายถึง น้ำมันเชื้อเพลิงที่ได้จากการผสมน้ำมันดีเซล เอทานอล และสารที่จำเป็น สามารถนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงให้กับรถยนต์เครื่องยนต์ดีเซลได้ โครงการผลิตน้ำมันดีเซลที่โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2541 โดยโครงการส่วนพระองค์ฯ ร่วมกับการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยทดลองผสมเอทานอลที่มีความบริสุทธิ์ร้อยละ 95 กับน้ำมันดีเซล และสารอีมีลซิไฟเออร์ทำให้ได้น้ำมันดีเซลไปใช้เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับรถยนต์เครื่องยนต์ดีเซล เช่น รถกระบะ รถแทรกเตอร์ของโครงการส่วนพระองค์ฯ โดยผลการทดลองพบว่า สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ดีพอสมควร และสามารถลดวันดาวน์ได้ปริมาณร้อยละ 50

## โครงการผลิตน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์

เมื่อปี พ.ศ. 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์สร้างโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มขนาดเล็กที่สหกรณ์นิคมอ่าวลึก จังหวัดกระบี่ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงงานสกัดน้ำมันปาล์มบริสุทธิ์ขนาดเล็ก กำลังการผลิตวันละ 110 ลิตร ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส การทดลองใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซล เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2543 โดยทดลองใช้รถยนต์เครื่องยนต์ดีเซลของกองงานส่วนพระองค์ ที่พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยน้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์ร้อยละ 100 โดยปริมาตร สามารถใช้เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเครื่องยนต์ดีเซลโดยไม่ต้องผสมกับน้ำมันเชื้อเพลิงอื่น ๆ หรืออาจใช้ผสมกับน้ำมันดีเซลในสัดส่วนน้ำมันปาล์มต่อน้ำมันดีเซล ตั้งแต่ร้อยละ 0.01 ไปจนถึงร้อยละ 99.99 ก็ได้เช่นกัน การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์ทำให้เพิ่มกำลังแรงบิดให้กับเครื่องยนต์ ลดมลพิษในไอเสียของเครื่องยนต์ เพิ่มการหล่อลื่น ทำให้เครื่องยนต์มีอายุการใช้งานได้นาน ประหยัดเงินตราในการนำเข้าน้ำมันเชื้อเพลิงดีเซลได้บางส่วน รวมทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร และยังเป็นทางเลือกใหม่ในการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงที่สามารถปลูกทดแทนได้





จากผลสำเร็จดังกล่าว ในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2544 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายอำพน เสนาณรงค์ องคมนตรี เป็นผู้แทนพระองค์ ยื่นจดสิทธิบัตร กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ในพระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชื่อที่แสดงถึงการประดิษฐ์คือ **“การใช้น้ำมันปาล์มกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงเครื่องยนต์ดีเซล”** สิทธิบัตรเลขที่ 10764 ในปี พ.ศ. 2544 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้จัดส่งผลงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปร่วมแสดงในงานนิทรรศการสิ่งประดิษฐ์นานาชาติ **“BRUSSELS EUREKA 2001”** ณ กรุงบรัสเซลส์ ประเทศเบลเยียม และได้รับรางวัลเหรียญทองประกาศนียบัตรสดุดีเทิดพระเกียรติคุณ พร้อมด้วยรางวัลในงานดังกล่าว

### **พระราชทานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อสร้างความรู้แก่ประชาชน**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานศูนย์ศึกษาการพัฒนา ทำงานแบบบูรณาการตามแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นต้นแบบของการพัฒนาโดยการยึดหลักภูมิสังคมและหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยศูนย์ฯ ดังกล่าวเป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จสำหรับเกษตรกร (One Stop Service for Farmers) เป็นมิติใหม่ของการบริหารงาน ซึ่งนำเอาแผนงานกิจกรรมของส่วนราชการต่างๆ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า **“...เป็นการสาธิตการพัฒนาเบ็ดเสร็จ หมายถึง ว่าทุกสิ่งทุกอย่างทุกด้านของชีวิตประชาชนที่จะหาเลี้ยงชีพในท้องที่ จะทำอย่างไร และได้เห็นวิทยากรแผนใหม่ จะสามารถที่จะหาวิธีการที่จะทำมาหากินให้มีประสิทธิภาพ...”** ซึ่งศูนย์ดังกล่าวกระจายอยู่ในภาคต่างๆ ทั้ง 4 ภาค ได้แก่

1. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จ.ฉะเชิงเทรา งานหลักคือการค้นคว้า ทดลอง สาธิตเกี่ยวกับการพัฒนาที่ดินทำกินของราษฎรให้มีความอุดมสมบูรณ์
2. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จ.เพชรบุรี ทำการพัฒนาฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม
3. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จ.จันทบุรี เพื่อการพัฒนาปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านการประมงชายฝั่ง
4. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จ.เชียงใหม่ ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ
5. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จ.นราธิวาส ทำการศึกษาวิจัยดินพรุในภาคใต้ ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรมให้ได้มากที่สุด
6. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร ทำการพัฒนาอาชีพต่างๆ ทั้งทางเกษตรอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการพัฒนาหมู่บ้านตัวอย่าง

การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเป็นการทำงานแบบบูรณาการโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ประสานความร่วมมือนับตั้งแต่การร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา





ร่วมกันกำหนดแผนงาน ร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันประเมินผลการทำงาน และมีการศึกษา ทดลอง สำนึก ให้เกษตรกรได้เห็นถึงความสำเร็จ

วิธีการเช่นนี้ เป็นการอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกร เป็นการประหยัดเวลา ประหยัดค่าใช้จ่าย ในการเดินทางไปขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ สามารถขอรับบริการตั้งแต่พื้นที่ด้านการเกษตร ด้านการจัดหาน้ำ เมล็ดพันธุ์พืช การตลาดและอื่นๆ ที่เกี่ยวกับวงจรชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการฝึกอบรม โดยเสียเวลาเพียงครั้งเดียว ณ ที่แห่งเดียว ประชาชนเข้ามาใช้บริการและสามารถติดต่อได้ทั้ง กรมชลประทาน กรมป่าไม้ กรมวิชาการเกษตร และงานอุตสาหกรรมในครัวเรือนและอื่นๆ เป็นต้น

### นานาชาติเทิดพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอุทิศพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจ โดยได้พระราชทาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจำนวนมากในการพัฒนาประเทศไทย ให้ได้รับความสำเร็จในด้านต่าง ๆ และนำประโยชน์มาสู่ประเทศไทยและประชาชนชาวไทย พระองค์ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายเหรียญและรางวัลเป็นจำนวนมากเพื่อเทิดพระเกียรติจากนานาประเทศและองค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งขอเชิญรายชื่อเหรียญและรางวัลเพียงบางรางวัลที่ทรงได้รับการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พร้อมคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณ อาทิ

#### ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญอะกริคอลา

พ.ศ. 2538 องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญอะกริคอลา (Agricola) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้านหนึ่งของเหรียญเป็นพระบรมฉายาลักษณ์ มีคำจารึกเป็นภาษาอังกฤษ ความว่า **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแห่งประเทศไทย** กับ **การฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี** อีกด้านหนึ่งเป็นภาพพระราชกรณียกิจขณะประทับอยู่ท่ามกลางกลุ่มเกษตรกร พร้อมคำจารึกเป็นภาษาอังกฤษ ความว่า **“การพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่ออนาคตอันมั่นคง”** โดยนายจาร์ค ดิอูฟ ผู้อำนวยการองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ ได้กล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า

“...ด้วยความสำนึกในการอุทิศพระองค์ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของพสกนิกรทั้งมวลในประเทศไทย โดยเฉพาะผู้ที่หว่านไถไถ่นาดูแลรักษาแหล่งน้ำ และป่าของชาติ

ด้วยความสำนึกในการที่พระองค์ทรงยึดมั่นในคติพจน์ว่า **“การพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่ออนาคตอันมั่นคง”** โดยได้ทรงสาธิตตัวอย่างด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด จนทรงประสบความสำเร็จอันยั่งยืนดังที่ จะเห็นได้จากโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ และจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ทรงให้จัดตั้งขึ้นในภาคต่าง ๆ **ทั่วพระราชอาณาจักร “ด้วยความสำนึกในพระราชประสงค์ที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม อันปรากฏเด่นชัดจากพระบรมราโชบายอันล้ำลึก**







ด้วยความสำนึกในพระคุณที่ค้นถึงโลกอันปราศจากความทิวไทยและพระราชประสงค์ที่จะให้ พลสกนิกรทั่วไทยมีอาหารพร้อมพรั่งและโภชนาการที่ดี

ด้วยเหตุข้างต้นนี้ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ จึงใคร่ขอพระราชทาน ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายเหรียญอะกริกอလာแห่งปีคริสตศักราชที่ 1995 ณ วันที่ 6 ธันวาคม พุทธศักราช 2538 นี้...”

### ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์

พ.ศ. 2549 องค์การสหประชาชาติได้ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP Human Development Lifetime Achievement Award) แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศและพระราชกรณียกิจ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของพลสกนิกรไทยมาโดยตลอดรัชสมัย

รางวัลที่ทางองค์การสหประชาชาติทูลเกล้าฯ ถวายครั้งนี้ เป็นรางวัลเกียรติยศที่ริเริ่มขึ้นใหม่ โดยองค์การสหประชาชาติในปี 2549 เพื่อเทิดพระเกียรติเป็นกรณีพิเศษ ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ซึ่งพระองค์ทรงเป็นผู้ที่ได้รับการถวายรางวัลเกียรติคุณพิเศษนี้เป็นพระองค์แรกของโลก

นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติในขณะนั้น ได้กล่าวสุนทรพจน์สดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า นับเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่สำหรับองค์การสหประชาชาติที่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล “ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สำหรับสหประชาชาติ พิธีมอบรางวัลนี้มีความหมายสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นครั้งแรกที่มีการจัดทำรางวัลเกียรติยศเพื่อมอบแด่บุคคลดีเด่นที่ได้อุทิศตนตลอดช่วงชีวิตและสร้างผลงานอันเป็นที่ประจักษ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดอีกแล้วที่จะยิ่งใหญ่ไปกว่าการพัฒนาคนภายใต้แนวทางของพระองค์

### ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา

พ.ศ. 2552 นายฟรานซิส เกอร์รี่ ผู้อำนวยการใหญ่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ได้ทูลเกล้าฯ ทูลกระหม่อมถวายเหรียญรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญาแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งยังไม่มีผู้ใดเคยได้รับรางวัลนี้มาก่อน ในฐานะที่พระองค์ทรงมีบทบาทโดดเด่นในการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาและพัฒนานวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ที่พระองค์ทรงคิดค้นให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมของทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ

นายฟรานซิส เกอร์รี่ กล่าวว่า สิ่งที่คิดค้นของพระองค์เป็นการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น และยังมีคุณประโยชน์ต่อสังคมไทย ในการพัฒนาปรับปรุงนวัตกรรมต่างๆ ให้มีความก้าวหน้าเพื่อนำมาแก้ไข ปัญหาและเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

“คงไม่สามารถบอกได้ว่าผลงานชิ้นใดของพระองค์ดีที่สุด เพราะทุก ๆ ชิ้นล้วนแต่ทดลองแล้ว ได้ประโยชน์ และมีผลในการปฏิบัติได้จริง และมีคุณค่าในด้านทรัพย์สินทางปัญญาของโลก”





## สรุป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นต่อแผ่นดินไทยและประชาชนชาวไทย แนวพระราชดำริและทฤษฎีการพัฒนาที่พระราชทาน รวมทั้งการเผยแพร่หลักวิชาความรู้ต่าง ๆ ล้วนมีทิศทางที่เด่นชัด กระชับ และเห็นผลชัดเจน ทรงเน้นการทำงานตามหลักภูมิสังคม หลักเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการทำงานด้วยความรู้ รัก สามัคคี ผลจากการพัฒนาตามแนวพระราชดำริทำให้คนไทยอยู่ได้ด้วยวิธีการ “พึ่งตนเอง” ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน และส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญเป็นปึกแผ่นมั่นคง สังคมมีความสงบสุขร่มเย็น พลสกนิกรของพระองค์มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ แนวพระราชดำริในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้ถูกพลิกฟื้นกลับคืนมาเป็นฐานสำคัญหรือเป็นพลังแผ่นดินให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง แข็งแรง ยั่งยืน ภายใต้ร่มพระบารมีตลอดไป



